

О.П. Близнюк, канд. екон. наук, доц. (*ХДУХТ, Харків*)

М.В. Глюха (*ХДУХТ, Харків*)

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО МЕХАНІЗМУ СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ В УКРАЇНІ

В сучасній ринковій економіці основною організаційно-правовою формою господарювання є акціонерне товариство, внаслідок того, що акціонерна форма власності в усьому світі стала найбільш досконалою та популярною формою організації підприємства. Вона дозволяє через механізм випуску та продажу акцій акумулювати потужні фінансові ресурси, залучати до управління корпорацією та участі у розподілі прибутку через дивідендні виплати значну кількість власників – акціонерів.

Акціонерне товариство є найбільш демократичною формою ведення бізнесу, яка дозволяє об'єднати необмежену кількість заощаджень приватних осіб і за якої усі власники несуть обмежену відповідальність за зобов'язаннями корпорації, що само по собі є стимулом до інвестування коштів у ризиковану, але потенційно прибуткову та необхідну для суспільства справу.

До переваг корпорацій зарубіжні та вітчизняні вчені-економісти відносять такі моменти:

- корпоративна форма забезпечує мобілізацію великих сум грошей через реалізацію акцій, тому можливості розширення капіталу корпорації практично необмежені; її фінансування значно простіше й дешевше порівняно з одноосібними володіннями та партнерствами;

- простим і зрозумілим є питання про власність – акціонерне товариство виступає як різновид підприємств з колективною формою власності, держателем акцій може бути держава, інші підприємства, окремі громадяни;

- випуск і продаж акцій з різноманітними характеристиками забезпечує акціонерному товариству незрівнянно більшу фінансову могутність, ніж просте об'єднання капіталів партнерствами, індивідуальними підприємцями, закритими корпораціями;

- усі власники несуть обмежену відповідальність за зобов'язаннями корпорації, що є стимулом і гарантією інвестування коштів, відповідальність на акціонера покладається тільки в межах вкладеного ним капіталу;

- власники корпорації за бажанням можуть легко позбутися

своїєї частини капіталу шляхом продажу відповідних цінних паперів (акцій), таким чином, забезпечується швидке передавання окремих інтересів власності; перепродаж часток капіталу (акцій) не впливає на факт існування фірми. Ця ліквідність є однією із привабливих рис акціонерних товариств, хоча акції і переходять із рук у руки, активи залишаються власністю самої корпорації як юридичної особи;

- важливою перевагою акціонерного товариства є безперервність його існування. Інші господарські товариства можуть припинити діяльність у зв'язку зі смертю чи виходом із товариства одного з партнерів. Ці обставини не впливають, однак, на існування акціонерних товариств – акціонерне товариство існує незалежно від зміни складу акціонерів;

- акціонерне товариство може додатково стимулювати свій персонал, пропонуючи купівлю акцій на пільгових умовах або даючи менеджерам акції як премії; таким чином підвищується зацікавленість акціонерів (робітників та службовців) в поліпшенні фінансових результатів корпорації;

- в акціонерних товариствах можливе ефективне узгодження інтересів менеджменту та акціонерів. Менеджер, маючи власний невеликий капітал, у межах акціонерного товариства може керувати колосальними коштами акціонерів, таким чином задовольняючи природне для себе тяжіння до збільшення об'єкта управління. З іншого боку, власники акцій отримують прибутки на свою власність, ризикуючи лише акціями, котрі вони завжди можуть обернути в готівку;

- хоч акціонери і є власниками товариства, вони відіграють незначну роль в оперативному і тактичному управлінні корпорацією. Вони обирають, використовуючи своє право голосу, правління, яке управляє акціонерним товариством. Якщо рівень управління акціонерів не задовольняє, то вони можуть змінити менеджерів.

Окрім відомих і зрозумілих переваг акціонерної форми власності, виділяються певні недоліки корпорацій порівняно з іншими організаційно-правовими формами підприємств:

- складніший і довший порівняно з одноосібними володіннями та партнерствами порядок створення;

- виникнення додаткових накладних витрат: на проведення загальних зборів акціонерів, складання спеціальної звітності на вимогу державних регулювальних органів, ведення реєстру акціонерів, організацію виплати дивідендів тощо. За організаційними витратами акціонерні товариства є найдорожчою формою підприємництва;

- в процесі функціонування акціонерних товариств можуть виникати конфліктні ситуації між власниками-акціонерами та найманими управителями, між окремими акціонерами (або групами акціонерів) та керівними органами товариства, між «великими» та

«дрібними» акціонерами, між акціонерами-інсайдерами та акціонерами-аутсайдерами тощо. Розв'язання цих конфліктів також пов'язане з витратами, і не тільки фінансовими, а й моральними;

- подвійний характер оподаткування: по-перше, прибуток акціонерного товариства як юридичної особи обкладається податком на прибуток підприємств; а по-друге, з доходів власників акцій – дивідендів, які сплачуються з чистого прибутку, стягується податок на доходи фізичних осіб.;

- діяльність відкритих акціонерних товариств є суттєвим чинником розростання спекулятивних операцій на фінансових ринках, що спричиняє безпрецедентне збільшення фіктивного капіталу. Нині обсяги таких операцій настільки переважають операції з реальними активами, що це зумовлює світові фінансові кризи і може створити загрозу економічному розвитку багатьох країн.

Основна маса акціонерних товариств в Україні була створена під час приватизації. На відміну від розвинених країн, акціонерний капітал в Україні утворювався не шляхом об'єднання капіталів, а завдяки поділу статутних капіталів державних підприємств в процесі приватизації. До особливостей діяльності акціонерних товариств, що створювалися в Україні, можна віднести:

- неможливість виконувати функцію мобілізації та об'єднання капіталів, оскільки гроші, отримані в процесі первинного розміщення акцій, отримувала держава;

- акції штучно створюваних акціонерних товариств здебільшого мали тільки умовну, а не реальну вартість, були абсолютно неліквідними, що негативно впливало на акціонерів, менеджмент, а отже, і на кінцеві результати діяльності;

- відсутність поваги до акціонера як власника, неврахування інтересів акціонерів при ухваленні управлінських рішень, порушення законних прав та інтересів акціонерів з боку керівництва підприємств;

- тенденція до невиконання дивідендів взагалі або сплати мінімальних дивідендів за залишковим принципом;

- обмеженість або відсутність інформації про діяльність акціонерних товариств, невиконання рішень зборів акціонерів та ін.

Це, звичайно, лише основні проблеми, які гальмували виконання акціонерними товариствами покладених на них завдань. У цілому слід визнати, що модель корпоративних відносин, яка діяла в останні роки в Україні, була перехідною, вона зумовлена особливостями періоду становлення та розвитку акціонерних товариств в Україні.